

Справа „Менєшева проти Росії”
(„Menesheva v. Russia”)

У рішенні, ухваленому 9 березня 2006 року у справі „Менєшева проти Росії”, Суд постановив, що:

- було порушено ст. 3 Конвенції з огляду на застосування нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження;
- мало місце порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з непроведенням ефективного розслідування скарг заявника на нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження з ним;
- було порушено ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб захисту);
- мало місце порушення ч.1 ст.5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність);
- було порушено ч.1 ст.6 Конвенції (право на справедливий судовий розгляд).

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд призначив сплатити заявнику 75 євро на відшкодування матеріальної шкоди, 35 000 євро як компенсацію моральної шкоди та 150 євро на відшкодування судових витрат.

Обставини справи

Заявниця Ольга Євгенівна Менєшева, громадянка Росії, 1970 р.н., проживає у м. Батайську (Росія).

13 лютого 1999 року заявницю заарештували троє працівників міліції, вдягнені в штатський одяг, посадивши її в машину, на якій були відсутні позначки її належності міліції, після того як вона відмовилася пустити їх до своєї квартири. Заявниця скаржилася на те, що працівники міліції, які розслідували вбивство, підозрюваним у котрому був імовірний її друг (boyfriend) Л., застосували до неї нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження і під час арешту погрожували їй та її родині. П. Менєшева була доправлена до відділення міліції Железнодорожного району без жодних пояснень причин арешту.

Заявниця скаржилася на нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження з нею у відділенні міліції. Зокрема вона описала, як декілька працівників міліції душили та били її палицями. Вони також ображали заявницю та погрожували їй згвалтувати і вчинити насильство проти її сім'ї. Її прохання про медичну допомогу та вимоги надати їй адвоката також були проігноровані. Через день заявницю відпустили

додому, проте згодом вона була повторно заарештована та зазнала ще більш нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження.

Заявницю утримували в ув'язненні до 14 год. 30 хв. після обіду наступного дня. Не було складено протоколу її затримання. 14 лютого 1999 року вона постала перед суддею Железнодорожного районного суду м. Ростова, який, не представившись і не пояснивши свого рішення, засудив її – в порядку адміністративної відповідальності – до п'яти днів тримання під вартою за вчинення опору працівникам міліції під час арешту. Заявницю було звільнено 18 лютого 1999 року. Тим часом у неї забрали ключі і провели обшук її квартири.

19 лютого 1999 року п. Менєшеву оглянув медичний експерт, який встановив наявність численних ушкоджень – синців, забоїв на обличчі, щелепі, шиї та ногах і травматичний набряк м'яких тканин голови.

Заявниця розпочала судовий процес проти нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження з нею працівників міліції та її протиправного тримання під вартою і вимагала відшкодування шкоди.

22 грудня 1999 року Батайський міський суд Ростовської області (далі – суд) розглянув скаргу заявниці та постановив, що обшук в її квартирі, перший арешт і п'ятиденне тримання під вартою були законними. Стосовно заяв про нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження суд посилався на той факт, що прокурор відмовив у порушенні кримінальної справи стосовно працівників міліції і що за результатами внутрішнього службового розслідування не було встановлено застосування до заявниці нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження з боку працівників міліції. Не було враховано висновки судово-медичної експертизи як такі, що не стосуються справи. В результаті суд постановив, що заяви п. Менєшевої про нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження з нею були необґрунтованими. Заявниця подавала апеляцію на це рішення, проте безуспішно.

15 березня 1999 року п. Менєшева робила спробу оскаржити її п'ятиденне тримання під вартою у Ростовському обласному суді. Однак її повідомили, що законодавством не було передбачено можливості апеляційного оскарження рішення про адміністративний арешт. Усі її наступні апеляційні скарги також було відхилено на тій підставі, що на предмет цих скарг не поширювалася юрисдикція суду.

У березні 2003 року голова Ростовського обласного суду скасував судові рішення від 14 лютого 1999 року на тій підставі, що суддя, який засудив заявницю, не врахував усіх обставин справи і не встановив, чи вона була винна у вчиненні

адміністративного правопорушення. Було з'ясовано, що заявниця не вчиняла дієвого опору, оскільки працівники міліції проводили розслідування, а не охороняли громадський порядок, коли п. Менешева намагалася уникнути арешту. Крім того, було постановлено, що працівники міліції припустилися порушення кримінально-процесуального законодавства.

3 березня 2004 року Генеральна прокуратура Латвії дала вказівку відповідній районній прокуратурі завершити – під наглядом Генерального прокурора – протягом 30 днів розслідування у кримінальній справі щодо нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження із заявницею і про її незаконний арешт та утримання.

Проте після 19 квітня 2004 року розслідування кримінальної справи жодним чином не просунулося.

Зміст рішення Суду

Заявниця стверджувала про жорстоке поводження з нею працівників міліції, про відсутність ефективного розслідування її скарг на таке поводження, про незаконний її арешт і тримання під вартою та про відсутність у неї ефективних засобів захисту на внутрідержавному рівні. Вона посилалася на ст. 3, ст. 13, ч.1 ст. 5 та ч.1 ст.6 Конвенції.

Суд постановив, що з огляду на той факт, що заявниця не могла зазнати ушкоджень до того, як її доправили до відділення міліції, і з урахуванням послідовних і детальних пояснень заявниці, підтверджених висновком судово-медичної експертизи, вона зазнала нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження з боку працівників міліції

Суд встановив, що заявниця мала лише 19 років на час подій, про які йдеться у справі, і як жінка, яка «протистояла» декільком чоловікам, була особливо вразливою. Більше того, нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження тривало декілька годин, протягом яких до неї двічі застосовували побиття та інші форми жорстокого психічного й морального впливу.

У світлі цих обставин Суд дійшов висновку, що загалом таке поводження, з врахуванням його мети та суворості, наближалось до тортур у сенсі ст.3 Конвенції і тому мало місце порушення цієї статті.

Суд вважає, що обов'язок провести розслідування тверджень заявниці про нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження з нею виникнув одразу після того, як вона звернулася з вимогою про це до компетентних органів влади; проте такого розслідування проведено не було. Розслідування, проведене

Ростовським обласним управлінням внутрішніх справ, хоча й призвело до застосування дисциплінарних санкцій, проте не оприлюднило ні прізвищ міліціонерів, притягнутих до дисциплінарної відповідальності, ні підстав для її застосування. З огляду на це таке внутрішнє розслідування не можна кваліфікувати як «ефективне розслідування» у сенсі ст. 3 Конвенції.

Розслідування справи було розпочато після спливу чотирьох років від часу, коли відбулися події у справі, тобто лише тоді, коли відповідним державним органам стало відомо, що заявниця розпочала провадження у Суді. Однак таке розслідування не можна вважати задовільним, оскільки воно не змогло встановити обставини справи та вирішити питання стосовно причин ушкоджень заявниці.

3 березня 2004 року Генеральний прокурор дав вказівку завершити розслідування, але це не дало результату. Тому Суд не може дійти висновку про те, що за минулі три роки органи влади не виправили недоліків, які вони чітко усвідомлювали. Отож Суд постановив, що мало місце порушення ст. 3 Конвенції через непроведення ефективного розслідування скарг заявниці на нелюдське або таке, що принижує людську гідність, поводження.

Оскільки не було проведено ефективного розслідування, то використання заявницею будь-яких інших доступних їй засобів захисту, включаючи й вимогу про відшкодування шкоди, не мало шансів на успіх.

Цивільні суди не спромоглися дати незалежну оцінку фактам, а просто підтримали точку зору прокурора про те, що скарга заявниці була не обґрунтованою.

Тому подання позову про відшкодування шкоди не могло забезпечити належну сатисфакцію заявниці. Отож Суд вважає, що заявниця була позбавлена ефективного засобу захисту на державному рівні від нелюдського або такого, що принижує людську гідність, поводження з нею з боку працівників міліції. Тому мало місце порушення ст.13 Конвенції.

Суд відзначив, що обвинувачення заявниці у вчиненні адміністративного правопорушення було висунуто проти неї лише для того, аби примусити її надати інформацію у справі Л. та отримати від неї ключі від квартири.

Суд не виявив протоколів затримання заявниці, в яких були би вказані підстави 20-годинного її затримання після першого арешту та його тривалість. Сам по собі цей факт вважався дуже серйозним порушенням і був несумісним із вимогою законності та з метою ст.5 Конвенції. Отож Суд дійшов висновку про те, що строк тримання заявниці

під вартою до того, як вона постала перед суддею 14 лютого 1999 року, не узгоджується з гарантіями ч.1 ст.5 Конвенції, а отже, цю статтю було порушено.

На думку Суду, той спосіб, у який суддя здійснював свої повноваження, суперечив процесуальним гарантіям, встановленим Конвенцією. Тому отриманий дозвіл на затримання заявниці був несумісним із загальним захистом від незаконного затримання, гарантованим ст.5 Конвенції. Тому мало місце порушення ч.1 ст.5 Конвенції.

Уряд погодився з тим, що розгляд справи заявниці мав чимало недоліків як з огляду на національне законодавство, так і на Конвенцію. Скарги заявниці на відсутність у державі змагального процесу як такого, а також на те, що не створюється принаймні видимість судового розгляду, внаслідок чого вона не мала можливості навіть з'ясувати мету своєї короткотривалої появи перед суддею, були підтверджені у рішенні голови Ростовського обласного суду про скасування рішення районного суду від 14 лютого 1999 року. Як наслідок, Суд визнав наявність порушення ч.1 ст.6 Конвенції.